

Голові
разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
доктору філософських наук, професору,
професору закладу вищої освіти
Лідії СТАРОДУБЦЕВІЙ
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, доктора філософських наук, доцента,
завідувача кафедри теорії культури і філософії науки
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

ПЕТРЕНКА ДМИТРИЯ ВОЛОДИМИРОВИЧА

на дисертаційну роботу

Семченка Віталія Олеговича

на тему **«Кримське питання в телеграм-каналах: трансформація
маніпулятивних наративів»**

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 06 «Журналістика» зі спеціальності 061 «Журналістика»

1. Обґрунтування теми дослідження. Дисертація Віталія Олеговича Семченка присвячена актуальній проблематиці: комплексному осмисленню маніпулятивних наративів у цифровому медіапросторі в умовах інформаційного протистояння, зокрема дослідженню трансформацій наративів у телеграм-каналах, що висвітлюють кримське питання у період 2014–2025 років. Вибір теми зумовлений необхідністю комплексного наукового осмислення механізмів конструювання медіареальності, формування громадської думки та функціонування інформаційних стратегій у ситуації тривалого збройного конфлікту.

Актуальність теми дисертаційного дослідження визначається

фундаментальними трансформаціями сучасного медіасередовища, у якому цифрові платформи стали не лише каналами поширення інформації, а й просторами формування суспільних смислів, політичних позицій та колективних ідентичностей. Особливе місце в цих процесах посідає месенджер Telegram, який в умовах повномасштабної війни перетворився на один із ключових інструментів оперативного інформування, мобілізації аудиторії та ведення інформаційного протистояння.

Звернення до кримської проблематики є особливо актуальним, оскільки Крим після 2014 року став одним із центральних символів російсько-української війни. Анексія Криму спричинила формування різних медійних просторів, у межах яких російська пропаганда будує систему наративів, спрямованих на легітимізацію російської присутності через історичні, політичні та емоційні конструкти.

Отже, вибір теми дисертаційного дослідження є обґрунтованим її високою суспільною актуальністю, науковою перспективністю та практичною значущістю. Аналіз еволюції маніпулятивних наративів у телеграм-каналах, присвячених кримському питанню, дозволяє не лише поглибити теоретичні уявлення про функціонування цифрового медіадискурсу в умовах війни, а й сприяти розвитку ефективних підходів до підвищення інформаційної стійкості суспільства, удосконалення медіапрактик та протидії деструктивним інформаційним впливам.

2. Оцінка змісту дисертації її завершеності в цілому і оформлення.

Дисертаційна робота є завершеним і самостійним науковим дослідженням, що вирізняється чіткою структурою, логічною послідовністю викладу та належним рівнем наукового опрацювання матеріалу. Текст роботи виконано в академічному стилі, із дотриманням вимог наукової термінології, що забезпечує цілісність і послідовність представлення результатів дослідження. Автором ґрунтовно сформовано теоретичний і методологічний контекст проблематики, що дозволяє розглядати роботу в межах сучасних наукових підходів і актуальних дослідницьких дискусій.

Перший розділ присвячено теоретико-методологічному осмисленню проблеми маніпулятивних наративів у цифровому медіапросторі та визначенню концептуальних засад дослідження кримського питання в телеграм-каналах. Автор розглядає основні наукові підходи до визначення понять «наратив», «маніпуляція», «медіадискурс», аналізує можливості застосування теорії наративів, критичного дискурс-аналізу, теорії фреймінгу та концепцій легітимації у дослідженні інформаційного протистояння. Особливу увагу приділено специфіці Telegram як цифрової медіаплатформи, що створює нові умови для поширення інформації, формування громадської думки та реалізації маніпулятивних стратегій. Такий підхід дозволив визначити теоретичні межі дослідження та сформулювати концептуальну основу для подальшого аналізу трансформації наративів щодо Криму.

Другий розділ присвячено розробці методологічного інструментарію та формуванню емпіричної бази дослідження. Автор пропонує комплексний підхід до аналізу маніпулятивних наративів у телеграм-каналах, що поєднує кількісний і якісний контент-аналіз, критичний дискурс-аналіз, лексико-семантичний та компаративний аналіз. Автор детально досліджує критерії відбору та класифікації каналів за ідеологічною спрямованістю, визначає лексико-семантичні, тематичні та позиційні маркери ідентифікації проукраїнських і проросійських джерел. Особливу цікавість становить запропонована періодизація дослідження та опис емпіричної бази, що охоплює понад 2000 публікацій телеграм-каналів за 2019–2025 роки. Запропонована методологія забезпечила можливість комплексного аналізу еволюції медіанаративів у контексті інформаційного протистояння.

Третій розділ присвячено дослідженню трансформації наративів українських телеграм-каналів про Крим у період 2014–2025 років. Автор аналізує зміну тематичних пріоритетів, тональності та функцій медіаповідомлень під впливом суспільно-політичних подій, зокрема після початку повномасштабного російського вторгнення у 2022 році. У цьому розділі автор пропонує періодизацію розвитку українського медіадискурсу про Крим та демонструє перехід від інформаційно-аналітичного висвітлення

локальних проблем до воєнізованого мобілізаційного дискурсу. Такий аналіз дозволив визначити ключові чинники трансформації медіадискурсу в умовах збройного конфлікту.

Четвертий розділ присвячено порівняльному аналізу маніпулятивних стратегій у телеграм-каналах кримської тематики. Автор детально досліджує механізми конструювання наративів, лексичні маркери та способи легітимації власних позицій у різних типах дискурсу. Особливу цікавість становить виявлена автором фундаментальна асиметрія джерел легітимності: проросійський дискурс ґрунтується переважно на міфологізованих історичних та ідентифікаційних конструктах, тоді як проукраїнський апелює до міжнародного права та правових норм. У розділі простежено трансформацію інформаційних практик після 24 лютого 2022 року. Проведений аналіз дозволив розкрити специфіку функціонування інформаційної війни навколо кримської проблематики.

П'ятий розділ присвячено аналізу етичних вимірів висвітлення кримської тематики в телеграм-каналах та проблемам журналістської відповідальності в умовах збройного конфлікту. Автор розглядає основні етичні дилеми, що постають перед проукраїнськими каналами, зокрема питання безпеки джерел, верифікації інформації, використання емоційно забарвленої мови. Водночас досліджено системні порушення етичних норм у проросійському дискурсі, пов'язані з фабрикацією інформації, дегуманізацією опонентів, легітимізацією агресії та співучастю в репресивних практиках. Особливу увагу приділено формуванню практичних рекомендацій щодо розвитку саморегулювання телеграм-журналістики та підвищення інформаційної стійкості суспільства. Такий підхід дозволив розкрити етичну складову інформаційного протистояння та визначити можливі напрями відповідального функціонування медіа в умовах війни.

Висновки відбивають результати досліджень. Список використаних джерел демонструє значну теоретичну базу роботи.

Дисертація є завершеною, цілісною науковою працею, містить усі необхідні структурні складові і оформлена відповідно до усіх вимог

«Порядку присудження доктора філософії» (Постанова КМУ № 44 від 12.01.2022) та наказу МОН України №40 від 12.01.2017.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертаційна робота виконана на базі кафедри журналістики філологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна і є складовою науково-дослідної теми кафедри «Актуальні проблеми теорії та історії соціальних комунікацій». Проблематика роботи безпосередньо зв'язана з сучасними дослідженнями актуальних журналістських практик в межах нових форм цифрових комунікацій. Об'єкт і предмет роботи є відповідними до актуальних методологій дослідження сучасної медіасфери.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується комплексним теоретико-методологічним підґрунтям та репрезентативною емпіричною базою дослідження. Автор демонструє виважений міждисциплінарний підхід, поєднуючи інструменти медіадосліджень, теорії наративів, критичного дискурс-аналізу, лексико-семантичного аналізу та досліджень інформаційних впливів. Застосування концепції наративної парадигми У. Фішера, методології критичного дискурс-аналізу Т. ван Дейка, теорії фреймінгу Р. Ентмана та типології стратегій легітимації Т. ван Леувена дозволило автору комплексно розглянути механізми конструювання смислів, формування ідеологічних позицій та реалізації маніпулятивних стратегій у цифровому медіасередовищі.

Також обґрунтованість отриманих результатів забезпечується чіткою системою критеріїв ідентифікації медіаджерел та послідовним застосуванням запропонованого методологічного інструментарію. Запропонований автором підхід до розмежування конститутивної та інструментальної маніпуляції, а також аналізу етичних дилем у цифровій журналістиці дозволив поглибити розуміння специфіки сучасного інформаційного протистояння.

Таким чином, наукові положення дисертації мають належний рівень теоретичної аргументованості та емпіричної підтвердженості, а використаний комплекс методів забезпечує достовірність і переконливість отриманих результатів.

5. Основні наукові результати дослідження.

Наукова новизна дисертаційної роботи Семченка полягає в поглибленні наукових уявлень про механізми формування та функціонування маніпулятивних наративів у цифровому медіасередовищі. До основних результатів, що визначають наукову новизну дослідження, належать:

Уперше системно проаналізовано трансформацію маніпулятивних наративів у телеграм-каналах про Крим у період 2014–2025 років та визначено особливості їх функціонування в умовах інформаційного протистояння.

Виявлено фундаментальну асиметрію джерел легітимації проросійського та проукраїнського медіадискурсів: апеляцію до міфологізованих історичних конструктів у першому випадку та до правових і документально підтверджених аргументів – у другому.

Систематизовано основні маніпулятивні стратегії проросійських телеграм-каналів кримської тематики та визначено специфіку їхніх функцій у процесах формування громадської думки.

Обґрунтовано відмінність між системною маніпуляцією як визначальною характеристикою проросійського дискурсу та інструментальним використанням емоційно-риторичних засобів у проукраїнському дискурсі.

Удосконалено методологічні підходи до дослідження цифрових медіанаративів через поєднання кількісного та якісного контент-аналізу, критичного дискурс-аналізу, лексико-семантичного й компаративного аналізу.

Визначено ключові етичні дилеми журналістської діяльності в умовах війни та запропоновано напрями вдосконалення стандартів саморегулювання телеграм-журналістики.

6. Практичне значення отриманих результатів.

Практичне значення дослідження Семченка визначається тим, що результати дисертаційного дослідження можуть бути використані при рекомендаціях для роботи журналіста, що працює з сучасними цифровими медіаплатформами.

Результати дослідження можуть бути використані профільними українськими відомствами, що відповідають за інформаційну політику, зокрема в сфері цифрових платформ.

Отримані результати можуть бути корисними при розробці і викладанні дисциплін в сферах соціальних комунікацій та журналістикознавства, що орієнтовані на вивчення стратегій і прийомів інформаційної війни в цифрових середовищах.

7. Дотримання академічної доброчесності.

На підставі вивчення тексту дисертації здобувача, наукових праць та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагіат-системі [Strikeplagiarism.com](https://www.strikeplagiarism.com)) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Відзначимо декілька дискусійних моментів в дисертації Семченка.

1. Використання дискурс-аналізу і досліджень наративу дозволяє виявити риторичні конструкції, що формують маніпуляції в повідомленнях телеграм-каналів, але чи є повною мірою релевантним такий підхід до досліджень медіапростору України періоду військових дій. Адже є ризик того, що послідовне застосування цього методу зводить складну політичну і соціальну реальність виключно до риторичних конструкцій.
2. Більшість методів дослідження, що застосовуються в дисертації, розглядають соціальну, культурну і політичну реальність виключно крізь призму лінгвістичного повороту, але для сучасного дослідження

цього недостатньо. Наприклад, коли на с.93 автор пише про консолідацію національного наративу, то імпліцитно слідує конструктивістському і постмодерністському розгляду нації виключно як нарації (Х. Бгабга), проте це один з вимірів сучасного розуміння національного, який не враховує інші: політичні, громадянські, економічні, культурні тощо.

3. Окремої уваги заслуговує питання про застосування принципів журналістської етики до умов війни. Автор слушно порушує проблему меж допустимого у воєнній комунікації, однак це питання могло б бути поглиблене через ширше залучення сучасних теорій відповідальності. Зокрема, залишається відкритим питання, яким чином поєднати принципи правди, людської гідності та захисту суспільства від агресії в ситуації, коли інформація сама стає елементом протистояння.
4. Дослідження б виграло, якби автор пропрацював сучасні теорії цифрових медіа, адже з дисертації складається враження, що уся сучасна медіасфера зводиться до тексту, дискурсу і наративу, а медіум розглядається як невидимий провідник, проте такий підхід суттєво обмежує можливості досліджень цифрової медіасфери. Звернення до сучасних дослідників (А. Галловей, Б. Бреттон та ін.), які акцентують на особливості цифрових медіа, що безпосередньо визначають формати сучасних комунікацій, зробило б дисертаційну роботу більш ґрунтовною.
5. Доцільним було б ширше представлення специфіки Telegram як цифрового медіасередовища. Попри ґрунтовний аналіз телеграм-каналів як джерел інформаційного впливу, варто було б звернути увагу на технічні та платформні характеристики Telegram (механізми поширення контенту, роль адміністраторів, особливості взаємодії каналів і аудиторії), які впливають на формування медіанаративів.
6. Розширення емпіричної бази могло б посилити порівняльний аспект дослідження. Зокрема, перспективним є залучення матеріалів інших

цифрових платформ (YouTube, TikTok та ін.), що дозволило б виявити платформну специфіку функціонування кримських наративів та визначити, наскільки особливості Telegram впливають на форми інформаційного впливу.

7. У роботі є повтори і смислові пропуски. Так, наприклад, на с. 38 і 39 повторюється одна й та сама цитата про теорію дискурсу. На с. 105 підрозділ 4.1 починається з речення «Аналіз понад публікацій проросійських телеграм-каналів кримської тематики за період 2022-2025 років виявив ...». Вочевидь тут є пропуск – відсутня інформація про кількість публікацій, яка повинна бути після слова «понад» і т.д.

9. Загальний висновок. Наукова робота Семченка Віталія Олеговича є оригінальним і самостійним дослідженням. У ній представлено науково обґрунтовані положення, вона містить новизну висновків і практичну цінність. Дисертаційна робота характеризується належним науковим рівнем, а її змістовна структура та результати дослідження дають підстави вважати заявлену тему достатньо повно розкритою.

Дисертація Семченка Віталія Олеговича на тему «Кримське питання в телеграм-каналах: трансформація маніпулятивних наративів» відповідає усім вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ №341 від 21.03.2022). Семченко Віталій Олегович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 06 «Журналістика» спеціальності 061 «Журналістика».

Офіційний рецензент
доктор філософських наук,
доцент, завідувач кафедри
теорії культури та філософії науки
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Дмитрій ПЕТРЕНКО

Документ: Відгук Д.В. Петренка на дисертацію В. Семченко

Розмір документа: 145062 Байт

Геш значення документа:

8b740d6b5ca22514d02db3790ed3254765b5e9d3719de32cfab9815ce11eb05b

Кількість підписів: 1

Інформація про КЕП № 1

Повне ім'я власника: ПЕТРЕНКО ДМИТРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

Ідентифікаційний номер: 3031507656

Організація: ФІЗИЧНА ОСОБА

Область: ХАРКІВСЬКА

Місто: ХАРКІВ

Результат перевірки КЕПв: Підпис вірний

Час формування КЕП: 03.08.2026 19:42

Тип позначки часу: з підписом АЦСК

Час перевірки КЕП: 03.08.2026 20:24

Статус перевірки сертифікату: Сертифікат діє

Голові
разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
доктору філософських наук, професору,
професору закладу вищої освіти
Лідії СТАРОДУБЦЕВІЙ
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного опонента, кандидата наук із соціальних комунікацій, доцента,
кафедри теорії і практики журналістики
Львівського національного університету імені Івана Франка

ВОЙТОВИЧ НАТАЛІЇ ОЛЕГІВНИ

на дисертаційну роботу

Семченка Віталія Олеговича

на тему **«Кримське питання в телеграм-каналах: трансформація
маніпулятивних наративів»**

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 06 «Журналістика» зі спеціальності 061 «Журналістика»

1. Обґрунтування теми дослідження.

Тема дисертаційного дослідження «Маніпулятивні наративи в українських та проросійських Telegram-каналах про Крим: трансформація, стратегії та етичні дилеми» є актуальною та суспільно значущою.

Особливої актуальності ця проблематика набуває у контексті висвітлення кримської тематики, оскільки медіа відіграють важливу роль у формуванні суспільних уявлень про історію Криму, його сучасний статус та перспективи деокупації. Дослідження трансформації медіанаративів дає змогу простежити зміни у способах представлення Криму, його мешканців, окупації та перспектив деокупації в різних сегментах Telegram-каналів.

Обґрунтованість вибору теми посилюється тим, що автор не обмежується вивченням окремих проявів дезінформації, а розглядає наративи, лексичні маркери, маніпулятивні стратегії та етичні аспекти їх конструювання у взаємозв'язку. Предметом дослідження визначено маніпулятивні наративи та стратегії їх конструювання в проукраїнських і проросійських Telegram-каналах у контексті інформаційного протистояння.

Отже, тема дослідження є своєчасною, науково обґрунтованою та відповідає актуальним потребам розвитку медіадосліджень, журналістики, медіабезпеки й практики протидії маніпулятивному та дезінформаційному контенту. Вибір проблематики є виправданим як з теоретичного, так і з практичного погляду.

2. Оцінка змісту дисертації її завершеності в цілому і оформлення.

Дисертаційна робота має логічну та послідовну структуру, яка відповідає визначеним меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та інших структурних компонентів. Структура дисертації забезпечує послідовний перехід від теоретичного осмислення проблеми до методологічного обґрунтування дослідження, аналізу емпіричного матеріалу та формулювання наукових і практичних результатів.

У першому розділі розглянуто теоретичні засади дослідження медіанаративів, маніпулятивного контенту та особливостей функціонування Telegram як цифрового медіасередовища. Автор аналізує основні наукові підходи до розуміння понять «наратив», «маніпуляція», «медіадискурс» та визначає теоретичне підґрунтя подальшого дослідження.

Другий розділ присвячено методології дослідження. У ньому обґрунтовано вибір методів, визначено принципи формування емпіричного корпусу, критерії відбору Telegram-каналів і публікацій, а також підходи до виявлення та аналізу маніпулятивних стратегій.

У третьому розділі здійснено аналіз трансформації наративів про Крим у проукраїнських та проросійських Telegram-каналах. Простежено зміни у

способах репрезентації Криму, його мешканців, окупації та перспектив деокупації, а також визначено особливості трансформації відповідних дискурсів у різні періоди.

Четвертий розділ зосереджений на виявленні та систематизації маніпулятивних стратегій у досліджуваних Telegram-каналах. Автор здійснює їх порівняльний аналіз, визначає специфіку застосування відповідних стратегій у проукраїнському та проросійському дискурсах, а також пропонує п'ятифазну модель кризової комунікації проросійських Telegram-каналів.

У п'ятому розділі розглянуто етичний вимір функціонування Telegram-журналістики в умовах інформаційного протистояння. Визначено основні етичні дилеми та прояви порушення професійних стандартів, а також сформульовано практичні рекомендації щодо етичної комунікації для різних типів медіаресурсів.

Завершують роботу загальні висновки, у яких систематизовано результати проведеного дослідження, сформульовано положення наукової новизни, визначено теоретичне та практичне значення отриманих результатів і окреслено перспективи подальших досліджень.

Зміст дисертації загалом відповідає заявленій темі, а її структурні компоненти взаємопов'язані між собою. Теоретичні положення та методологічні засади знаходять подальше застосування в емпіричній частині роботи, а отримані результати узагальнюються у висновках та практичних рекомендаціях. Наявність значного емпіричного матеріалу, комплексне застосування методів дослідження та сформульовані автором наукові результати свідчать про завершеність роботи як цілісного наукового дослідження.

Оформлення дисертації загалом відповідає вимогам до наукових робіт такого рівня. Матеріал викладено послідовно, результати дослідження представлені у тексті та проілюстровані відповідними прикладами. Список використаних джерел охоплює наукові праці, нормативні та аналітичні матеріали, а також матеріали досліджуваних Telegram-каналів.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри журналістики Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Актуальні проблеми теорії та історії соціальних комунікацій» за спеціальністю 061 «Журналістика». Відповідне положення безпосередньо зазначене автором у дисертації.

Тематика дисертації узгоджується із зазначеним напрямом наукових досліджень, оскільки робота зосереджена на актуальних питаннях соціальних комунікацій, функціонуванні цифрових медіа, трансформації медіанаративів, механізмах маніпулятивного впливу та особливостях журналістської діяльності в умовах інформаційного протистояння.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, сформульовані в дисертації, загалом є достатньо обґрунтованими та відповідають меті й завданням дослідження. Їх обґрунтованість забезпечується комплексним застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема кількісного і якісного контент-аналізу, наративного аналізу, критичного дискурс-аналізу, лексико-семантичного та компаративного аналізу.

Важливою перевагою дослідження є наявність значного емпіричного матеріалу. Автором сформовано вибірку з 20 Telegram-каналів – 8 проукраїнських та 8 проросійських каналів із додатковим урахуванням різних типів медіаресурсів, а також здійснено аналіз понад 2000 публікацій. Такий підхід створює необхідну основу для порівняльного вивчення особливостей конструювання наративів і маніпулятивних стратегій.

Переконливими є результати порівняльного дослідження, зокрема систематизація восьми маніпулятивних стратегій проросійських та п'яти стратегій проукраїнських Telegram-каналів, а також запропонована автором п'ятифазна модель кризової комунікації. Запропонована модель додатково перевіряється на матеріалі висвітлення другої атаки на Кримський міст, що підсилює аргументованість відповідного висновку.

Обґрунтованими є також положення щодо наукової новизни та практичного значення роботи. Автор не лише узагальнює наявні наукові підходи, а й пропонує власні класифікації, критерії ідентифікації каналів за ідеологічною спрямованістю, розвиває методологію дослідження маніпулятивного контенту та формулює практичні рекомендації для медіа, органів державної влади, освітніх і правозахисних організацій.

5. Основні наукові результати дослідження

Основним науковим результатом дисертаційного дослідження є комплексне виявлення та систематизація особливостей конструювання, трансформації й функціонування маніпулятивних наративів у проукраїнських та проросійських Telegram-каналах, присвячених кримській тематиці, з урахуванням змін інформаційного середовища після початку повномасштабного російського вторгнення.

До найбільш вагомих наукових результатів роботи слід віднести такі.

- автором виявлено асиметрію джерел легітимності проукраїнського та проросійського дискурсів. Показано, що проукраїнський дискурс переважно спирається на категорії міжнародного права, територіальної цілісності та законності, тоді як проросійський – на міфологізовані історичні конструкції, апеляцію до «волевиявлення» та інші способи символічної легітимації. Цей результат є важливим для розуміння принципової відмінності механізмів конструювання відповідних інформаційних картин реальності.
- здійснено систематизацію маніпулятивних стратегій досліджуваних Telegram-каналів. Автор виокремлює вісім стратегій проросійських та п'ять стратегій проукраїнських каналів, що дозволяє здійснити їх порівняльний аналіз та встановити специфіку використання маніпулятивних механізмів у різних типах дискурсу.
- запропоновано п'ятифазну модель кризової комунікації проросійських Telegram-каналів, яка охоплює послідовність від нейтральної термінології через персоніфікацію жертв і технічну деталізацію до економічного

заспокоєння та політизації події. Автор не лише формулює цю модель, а й здійснює її додаткову перевірку на матеріалі іншої кризової події.

- встановлено історичну спадкоємність сучасних практик проросійської пропаганди від радянської системи санітарної пропаганди, що дало змогу авторові розглянути сучасні механізми кризової комунікації у ширшому історико-комунікаційному контексті.
- удосконалено методологію дослідження маніпулятивного контенту в месенджер-середовищі через поєднання кількісного контент-аналізу, критичного дискурс-аналізу та лексико-семантичного аналізу, а також запропоновано критерії ідентифікації Telegram-каналів за їхньою ідеологічною спрямованістю на основі лексико-семантичних, тематичних і позиційних маркерів.
- уточнено періодизацію трансформації українського медіадискурсу про Крим з урахуванням якісних змін, пов'язаних із початком повномасштабної війни, а також розвинуто положення теорії наративів щодо їхньої ролі у конструюванні альтернативних версій реальності в умовах збройного конфлікту.
- важливим результатом є розмежування етичних дилем проукраїнського дискурсу та системних порушень етичних норм у проросійському дискурсі, що дозволило авторові сформулювати диференційовані рекомендації щодо етичної поведінки різних типів Telegram-каналів в умовах інформаційного протистояння.

Основні результати дослідження мають комплексний характер і поєднують теоретичні узагальнення, методологічні напрацювання та результати емпіричного аналізу. Їхньою особливою цінністю є те, що автор не обмежується описом окремих проявів російської пропаганди, а здійснює порівняльний аналіз двох типів дискурсу та пропонує власні моделі, класифікації й критерії їх дослідження.

6. Практичне значення отриманих результатів.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження визначається можливістю їх використання у професійній діяльності медіа, органів державної влади, освітніх та правозахисних установ, а також у подальших наукових дослідженнях проблем інформаційного протистояння, дезінформації та медіаманіпуляцій.

Насамперед результати роботи можуть бути використані органами державної влади та структурами стратегічних комунікацій для розроблення підходів до протидії російській дезінформації, моніторингу маніпулятивних наративів та підготовки інформаційного супроводу процесів деокупації і реінтеграції Криму. Автор безпосередньо визначає цей напрям як один із ключових практичних способів застосування результатів дослідження.

Вагомим є практичний потенціал результатів для редакцій медіа та Telegram-каналів. Розроблені в роботі критерії виявлення маніпулятивного контенту, систематизація маніпулятивних стратегій та рекомендації щодо етичної поведінки можуть бути використані під час формування або вдосконалення редакційних політик, протоколів перевірки інформації, роботи з джерелами та висвітлення подій, пов'язаних із війною та окупованими територіями.

Окреме значення мають результати для освітньої сфери. Матеріали та висновки дисертації можуть бути використані під час розроблення і викладання освітніх компонентів із медіаграмотності, журналістської етики, критичного мислення, фактчекінгу та критичного аналізу медіаконтенту.

Практичну цінність мають розроблені автором рекомендації щодо етичної поведінки різних типів Telegram-каналів. Вони диференційовані залежно від характеру діяльності медіаресурсу та передбачають, зокрема, маркування неперифікованої інформації, захист джерел, прозорість щодо характеру діяльності, інформовану згоду учасників та розвиток механізмів саморегулювання Telegram-журналістики.

7. Дотримання академічної доброчесності.

У дисертаційній роботі дотримано основних принципів академічної доброчесності. Автор коректно використовує наукові праці інших дослідників, нормативно-правові та аналітичні матеріали, а також матеріали Telegram-каналів, які становлять емпіричну базу дослідження. Використані джерела належним чином зазначені в тексті роботи та представлені у списку використаних джерел.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Попри загалом позитивну оцінку дисертаційного дослідження, окремі положення роботи мають дискусійний характер і можуть бути предметом подальшого наукового уточнення та розвитку.

1. Щодо хронологічних меж дослідження. Автор визначає основний емпіричний корпус дослідження за 2019–2025 рр., водночас у роботі простежується трансформація медіанаративів про Крим, починаючи з 2014 року. Це зазначено і у меті роботи. В загальних висновках запропоновано періодизацію, що охоплює 2014–2015, 2016–2021, 2022 та 2023–2025 роки. На нашу думку, доцільно було б чіткіше розмежувати результати, отримані безпосередньо на основі сформованого емпіричного корпусу, та історико-контекстуальні висновки щодо попереднього періоду.

2. Щодо репрезентативності емпіричної вибірки. Збалансований розподіл досліджуваного матеріалу між проукраїнськими та проросійськими каналами є виправданим з погляду порівняльного аналізу. Водночас така модель вибірки не повною мірою враховує відмінності каналів за кількістю підписників, інтенсивністю публікацій та фактичним аудиторним охопленням. У цьому контексті перспективним видається доповнення подібного аналізу показниками аудиторної взаємодії та охоплення.

3. Щодо визначення маніпулятивного контенту. Автор визначає основні ознаки маніпулятивного контенту, серед яких емоційність, поляризація, вибірковість інформації, дегуманізація та використання неперевіраних відомостей. Водночас деякі з цих ознак самі по собі не завжди свідчать про маніпуляцію, наприклад, емоційність. Тому більш чітке визначення критеріїв, за

якими автор відмежовує маніпулятивний контент від інших форм емоційної та оцінної комунікації, могло б посилити методологічну частину дослідження.

4. Щодо запропонованої п'ятифазної моделі кризової комунікації. Запропонована автором модель є одним із цікавих результатів дослідження. Водночас для підтвердження можливості її застосування до різних кризових ситуацій доцільно було б перевірити її на більшій кількості прикладів. У дисертації модель апробовано на матеріалах подій, пов'язаних із Кримським мостом.

5. Щодо надійності кодування. Автор зазначає, що частина матеріалів кодувалася двома дослідниками, що є позитивним для перевірки надійності результатів. Водночас було б доцільно детальніше представити результати такого порівняння, зокрема ступінь збігу оцінок двох кодерів. Це дало б змогу додатково підтвердити надійність проведеного кількісного аналізу.

6. Щодо мультимодального характеру Telegram-комунікації. Основна увага в роботі зосереджена на текстовому та дискурсивному аналізі матеріалів Telegram-каналів. Водночас значна частина контенту цієї платформи представлена не лише текстом, а й фотографіями, відео, мемами, інфографікою та іншими візуальними матеріалами. Сам автор зазначає мультимодальний аналіз як один із перспективних напрямів подальших досліджень. Тому більш детальний аналіз взаємодії текстових і візуальних елементів міг би доповнити та розширити отримані результати.

Зазначені положення мають переважно дискусійний і рекомендаційний характер та не заперечують основних результатів дослідження.

9. Загальний висновок

Наукова робота Семченка Віталія Олеговича є оригінальним і самостійним дослідженням, у якому представлено науково обґрунтовані положення, сформульовано результати, що характеризуються науковою новизною, та визначено їх практичну цінність. Дисертаційна робота вирізняється належним науковим рівнем, логічною структурою, достатньою емпіричною базою та

комплексним застосуванням методологічного інструментарію для дослідження маніпулятивних наративів у Telegram-каналах.

Дисертаційна робота Семченка Віталія Олеговича на тему «Кримське питання в телеграм-каналах: трансформація маніпулятивних наративів» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор Семченко Віталій Олегович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 06 «Журналістика» за спеціальністю 061 «Журналістика».

Офіційний опонент

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,

доцент кафедри теорії і практики журналістики

Львівського національного університету

імені Івана Франка

Наталія ВОЙТОВИЧ

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 22:55:00 12.08.2026

Назва файлу з підписом: Рецензія Войтович Н. _ Семенченко.docx.asice
Розмір файлу з підписом: 29.9 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Рецензія Войтович Н. _ Семенченко.docx
Розмір файлу без підпису: 26.1 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ВОЙТОВИЧ НАТАЛІЯ ОЛЕГІВНА

П.І.Б.: ВОЙТОВИЧ НАТАЛІЯ ОЛЕГІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 2792214962

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 22:54:57
12.08.2026

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000D3F85001B78C7707

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
доктору філософських наук, професору, професору закладу вищої освіти
Лідії СТАРОДУБЦЕВІЙ
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора соціологічних наук, професора закладу
вищої освіти, професора кафедри соціології і публічного управління
Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

ГОРОШКО ОЛЕНИ ІГОРІВНИ

на дисертаційну роботу

СЕМЧЕНКА ВІТАЛІЯ ОЛЕГОВИЧА

на тему «**Кримське питання в телеграм-каналах: трансформація
маніпулятивних наративів**»

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 06 «Журналістика» зі спеціальності 061 «Журналістика»

1. Обґрунтування теми дослідження. Дисертація Віталія Олеговича Семченка присвячена аналізу маніпулятивних наративів у цифровому медіасередовищі в умовах інформаційної війни, а саме вивченню трансформацій медіанаративів у телеграм-каналах, що присвячені висвітленню кримського питання у період 2014–2025 років. Такий вибір теми було обумовлено необхідністю комплексного вивчення нових механізмів конструювання медіареальності у воєнний час, оперативного інформування суспільства та формування громадської думки у ситуації тривалого збройного конфлікту.

2. Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Вивчення телеграм-каналів під час війни є надзвичайно актуальним, оскільки ця платформа стала головним оперативним джерелом новин,

інструментом гібридної та інформаційної війни, поширення маніпуляцій, фейків та координації суспільних настроїв, кардинально замінюючи традиційний медіаландшафт (Тонких 2023; Баловсяк 2025; Chernenko, Dutton 2025). Таким чином, вибір теми дисертаційного дослідження є обґрунтованим, її суспільна значущість в умовах воєнного стану очевидна та доволі гостра. Тема має також високу практичну цінність, тому що вивчення маніпулятивних практик та наративів у телеграм-каналах, присвячених висвітленню кримського питання, дозволяє не тільки поглибити теоретичні засади вивчення функціонування середовища новітніх цифрових медіа у воєнний час, але й розробити практичні рекомендації для застосування телеграму як активного інструменту у протистоянні в інформаційному середовищі в умовах війни: боротьби з розповсюдженням пропаганди, фейків та маніпулятивних практик.

На мій погляд, актуальність теми дослідження зумовлена низкою факторів:

Telegram-канали стали під час війни самими популярними цифровими платформами, які використовують українці (Dutton et al., 2025) для отримання актуальної новинної інформації та іншого;

Також можна говорити про новий напрям сучасної журналістики — *телеграм-журналістику*, присвячену створенню та поширенню новинних матеріалів через месенджер Telegram (Жугай, Кузнецова, 2021; Дуцик, 2023; Богачук, 2026). Вона виникла як новий формат медіа, що поєднує швидкість соцмереж, прямий контакт із читачем та короткий стиль подачі інформації, а її головними рисами є оперативність (новини з'являються миттєво, часто раніше, ніж на сайтах класичних медіа), лаконічність (тексти короткі, чіткі та доповнені фото чи відео), інтерактивність (опитування, коментарі та реакції створюють ефект спільноти та інтенсивно впливають на формування громадської думки), прямий зв'язок (читачі можуть писати напряму авторам через чат-боти або коментарі);

Висвітлення кримського питання під час війни є критично важливим, оскільки півострів перетворився на головний військовий плацдарм Росії, логістичний вузол і мішень для системних ударів ЗСУ. Інформаційна робота

підтримує моральний дух українців, фіксує воєнні злочини окупантів і наближає деокупацію цього регіону.

Кримська тема має також військово-стратегічне значення, пов'язане з:

- руйнуванням міфів РФ: демонстрація того, що Крим не є «недоторканим» для українських атак;
- фіксацією логістичного колапсу: висвітлення проблем з постачанням пального, води та світла на півострові;
- підготовкою до деокупації: інформування про систематичне знищення військових об'єктів ворога.

Необхідно зазначити, що тема має гуманітарний та правозахисний аспект, який торкається захисту прав громадян: розголос про переслідування та незаконні ув'язнення українців і кримських татар та підтримка руху опору: сигнал для проукраїнського населення в окупованому Криму, що про них пам'ятають, та протидії пропаганді - спростування російських маніпуляцій у медіапросторі щодо «добровільного» входження півострова до складу РФ.

Також можна говорити стосовно політичної та міжнародної значущості кримського питання, яке полягає у нагадуванні світу про збереження фокусу міжнародних партнерів на тому, що війна почалася у 2014 році саме з Криму та безпеки Чорного моря, а також у обґрунтуванні необхідності повного звільнення півострова для відновлення вільного судноплавства, та деяких інших безпекових проблем.

3. Оцінка змісту дисертації її завершеності в цілому і оформлення.

Дисертаційна робота є завершеним і самостійним науковим твором, що вирізняється чіткою структурою та логічним викладом матеріалу та його належним академічним опрацюванням. Текст роботи виконано у академічному стилі письма зі застосуванням дотичної наукової термінології, що забезпечує інтеграційність та високу наочність представлення результатів дослідження. Автором вдало сформовано та описано теоретичні та методологічні засади дослідження, які повністю відповідають сучасним дослідженням медіа, соціології комунікацій та інформаційної безпеки.

Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновку, списку використаних джерел (166) та опису практичного матеріалу (33).

Перший розділ присвячено опису кримського питання — його історичному контексту та актуальності сьогодення, наративам як категорії медіадосліджень, аналізу теоретичних підходів до вивчення маніпуляцій у медіасередовищі та опису та специфіки функціонування медіаплатформи Телеграм. Автор ретельно описує основні наукові підходи до визначення понять «наратив», «маніпуляція», «медіадискурс», аналізує можливості та обмеження застосування *теорії наративів, критичного дискурс-аналізу, теорії фреймінгу та концепцій легітимації* у дослідженні інформаційного протистояння в медіасередовищі.

Другий розділ роботи присвячено розробці методологічних засад та інструментарію проведення дослідження, та формуванню його емпіричної бази. Автор ретельно описує критерії відбору та класифікації телеграм-каналів, а також методи аналізу контенту. Окрема увага надається вибору періодизації дослідження, його емпіричній базі та формуванню дослідницької вибірки, а також забезпеченню валідності та надійності отриманих результатів.

Третій розділ торкається дослідження трансформації наративів українських телеграм-каналів про Крим у період 2014–2025 років. Автор ретельно описує наративи періоду від анексії Криму до повномасштабного вторгнення РФ (2014-2021 рр.), їх інституційний контекст та медіаландшафт, а також виділяє домінуючі теми та визначає їх тематичний фокус. Крім того Семченко В. О. розробив терміносистему та детально описав лексичні особливості, наративні стратегії, образи ключових акторів та функції телеграм-каналів у довоєнний період. У цьому розділі автор описав і процес трансформації наративів у період повномасштабного вторгнення (2022-2025 рр.): структурні зміни медіаландшафту, глибоку тематичну трансформацію дискурсу - його мілітаризацію - від вузько-локального до воєнного. Також автор виявив та деталізував нові наративні стратегії та кардинальні зміни образів ключових стейкхолдерів. Він дослідив нові функції телеграм-каналів та встановив на основі порівняльного аналізу динаміку цих змін, а також проблемні аспекти цієї трансформації (зниження стандартів верифікації, дегуманізація противника,

ризика для джерел інформації, проблема «бульбашок» та ехо-камер, розрив між наративом та реальністю). Додатково автор представив ситуацію Кримського мосту як окремий медійний кейс. Таким чином, проведений автором аналіз дозволяє зафіксувати фундаментальну трансформацію наративів українських телеграм-каналів про Крим, що відбулася після початку повномасштабного російського вторгнення у 2022 році. Виявлені закономірності свідчать про глибинну трансформацію українського медіадискурсу про Крим, що відображає ширші зміни в суспільній свідомості та стратегічних пріоритетах держави в умовах військового конфлікту та поглиблення інформаційної війни.

Четвертий розділ присвячено порівняльному аналізу маніпулятивних стратегій у телеграм-каналах кримської тематики. Автор детально описує механізми конструювання наративів, лексичні маркери та способи легітимації власних позицій у різних типах дискурсу.

Окрему цінність становить виявлена автором фундаментальна асиметрія джерел легітимності: проросійський дискурс ґрунтується переважно на міфологізованих історичних та ідентифікаційних конструктах, тоді як проукраїнський апелює до міжнародного права та правових норм.

Проведений порівняльний аналіз маніпулятивних стратегій у проросійських та проукраїнських телеграм-каналах кримської тематики дозволив автору сформулювати низку узагальнюючих висновків щодо специфіки інформаційного протистояння навколо окупованого півострова.

П'ятий розділ присвячено аналізу етичних засад висвітлення кримської тематики в телеграм-каналах та проблемам журналістської відповідальності в умовах військового конфлікту. Автором здійснено розмежування між маніпуляцією як сутністю проросійського дискурсу та маніпуляцією як засобом у проукраїнському дискурсі, а також проаналізовано дилеми безпеки джерел, верифікації, мови та координації з військовими структурами. Головний висновок розділу: «етичні дилеми є специфікою проукраїнського дискурсу, тоді як проросійський дискурс характеризується системними порушеннями етичних норм. Ця асиметрія не є випадковою — вона безпосередньо впливає з фундаментальної відмінності між дискурсом, що спирається на міфологізовані

конструкти, та дискурсом, що спирається на міжнародне право» (с.198).

Авторський аналіз виявив п'ять ключових дилем: дилема безпеки джерел (конфлікт між цінністю інформації та безпекою інформаторів); дилема верифікації (конфлікт між оперативністю та точністю); дилема мови (конфлікт між мобілізаційною ефективністю та етичними обмеженнями дегуманізації); дилема деанонізації (конфлікт між правом на приватність та правом на самозахист); дилема координації з військовими (конфлікт між журналістською незалежністю та національними інтересами). Наявність цих дилем та різних варіантів їх вирішення є неот'ємною складовою функціонування плюралістичного медіапростору. Проукраїнські канали функціонують у просторі дилем – вони приймають рішення щодо верифікації, мови, захисту джерел, координації з військовими. Канали вирішують ці дилеми по-різному, що підтверджує реальність вибору. Проросійські канали функціонують у принципово іншій ситуації: маніпуляція є конститутивною характеристикою їхнього дискурсу. Правда не є опцією в межах проросійського дискурсу, тому немає й простору для етичного вибору. Дослідження підтвердило, що рівень та характер відповідальності також варіюють залежно від типу каналу. Автором також надано рекомендації щодо саморегулювання медіапростору та підвищення інформаційної стійкості суспільства.

Висновки відбивають результати досліджень. Список використаних джерел демонструє велике теоретичне підґрунтя цієї роботи. Дисертація є завершеною, цілісною науковою працею, містить усі необхідні структурні складові і оформлена відповідно до усіх вимог «Порядку присудження доктора філософії» (Постанова КМУ № 44 від 12.01.2022) та наказу МОН України №40 від 12.01.2017.

4. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконане на кафедрі журналістики філологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна і є частиною науково-дослідної проблематики кафедри «Актуальні проблеми теорії та історії соціальних комунікацій». Проблематика роботи пов'язана з сучасними дослідженнями нових форм журналістських практик та

цифрових комунікацій. Об'єкт і предмет роботи є відповідними актуальним методологіям дослідження сучасної медіасфери.

5. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків у дисертації. Мета дисертації сформульована чітко й відповідно до обраної проблематики: Об'єкт, предмет і шість дослідницьких завдань логічно узгоджені між собою. Відзначимо, що послідовність завдань відтворює рух дослідження від концептуалізації проблемного поля до аналізу та систематизування теоретичних підходів до вивчення понять «кримське питання», «наратив» та «маніпуляція» в контексті медіадосліджень; розробки методологічний інструментарій для аналізу маніпулятивних наративів у телеграм-каналах, дослідження еволюцію наративів українських телеграм-каналів про Крим; виявлення та побудови класифікації лексичних засобів та маніпулятивних стратегій, а також аналізу етичні дилем журналістської відповідальності при висвітленні кримської тематики в умовах збройного конфлікту та виробці рекомендації щодо підвищення інформаційної стійкості суспільства та протидії маніпулятивним практикам.

Обґрунтованість отриманих результатів забезпечується комплексною методологією. Здобувач поєднав загальнонаукові методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння, узагальнення й систематизації зі спеціальнонауковими підходами: контент-аналіз, критичний дискурс-аналіз за методологією Т. ван Дейка, лексико-семантичний аналіз та наративний аналіз. Необхідно зазначити, що автор демонструє виважений міждисциплінарний підхід, поєднуючи різноманітний інструментарій медіадосліджень з методами лінгвістичного та соціологічного аналізу даних: теорії наративів, критичного дискурс-аналізу, лексико-семантичного аналізу, контент-аналізу. Відзначимо доцільність такої методологічної комбінації, оскільки предмет дослідження не може бути пояснений у межах однієї методологічної парадигми.

Емпірична база роботи є різноманітною і відповідає поставленим завданням. Вона охоплює публікації 20 телеграм-каналів, що систематично висвітлюють кримське питання. Загальний корпус дослідження становить понад 2000 публікацій за період 2019–2025 років, відібраних методом цілеспрямованої

вибірки за критеріями регулярності оновлення контенту та чіткої ідеологічної позиції (проросійської та проукраїнської).

Таким чином, обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується комплексним теоретико-методологічним підґрунтям та репрезентативною емпіричною базою дослідження. Отже, наукові положення дисертації мають належний рівень теоретичної аргументованості та емпіричної підтвердженості, а використаний комплекс методів забезпечує достовірність і переконливість отриманих результатів.

6. Основні наукові результати дослідження. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше автором було здійснено комплексний аналіз еволюції наративів у телеграм-каналах із висвітленням кримської тематики за період 2014–2025 років, розроблено критерії ідентифікації телеграм-каналів проукраїнської та проросійської орієнтації на основі лексико-семантичних маркерів. Також було виявлено та описано механізми трансформації кримських наративів - від локальної проблематики до мілітаризованого дискурсу - під впливом ескалації збройного конфлікту та повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну.

Автором було удосконалено методологію критичного дискурс-аналізу стосовно месенджер-платформ сервісу Телеграм як специфічного типу медіа, класифікацію маніпулятивних стратегій у контексті інформаційного протистояння та підходи до аналізу етичних дилем здійснення журналістської діяльності в умовах війни.

7. Практичне значення отриманих результатів. Практичне значення дисертаційного дослідження В. О. Семченка визначається тим, що його результати можуть бути використані у роботі журналістів, які працюють у царині цифрових медіа, редакцій онлайн-видань, а також профільними українськими відомствами, що відповідають за формування інформаційної політики країни (наприклад, Міністерством цифрової трансформації України), зокрема в сфері цифрових платформ. Отримані результати можуть бути корисними при розробці і викладанні дисциплін у галузі соціальних комунікацій

та цифрової журналістики, курсів з медіаграмотності, журналістської етики та критичного аналізу медіа на рівні магістерських та бакалаврських освітніх програм. Вони можуть бути на користь правозахисних організацій для документування порушень прав людини та інформаційних злочинів на окупованій території, а також громадських та державних організацій, які працюють у сфері інформаційної безпеки та оборони країни.

8. Повнота викладу результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження належно висвітлено в наукових працях здобувача. За темою дисертації автор одноосібно опублікував шість праць, серед яких три статті у фахових наукових виданнях України та три публікації у матеріалах міжнародних наукових конференцій. Кількість публікацій є достатньою, а їхній зміст відображає різні аспекти проведеного дослідження і не дублюється.

9. Дотримання академічної доброчесності. Використані джерела належно оформлено, запозичені ідеї та концепції мають відповідні посилання на першоджерела. Ознак некоректного використання чужих наукових результатів або текстів у роботі не виявлено. Таким чином, дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності. Україномовна й англійськомовна анотації повно відображають мету, методологію, основні результати, наукову новизну та практичне значення дисертації.

10. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивна загальна оцінка дисертації не виключає наявності положень, які потребують уточнення або можуть стати предметом наукової дискусії під час захисту. Відзначимо декілька дискусійних моментів в дисертаційному дослідженні В. О. Семченка.

10.1 На с. 95–98 наведено підрозділ 3.4 «Кримський міст як символ: аналіз кейсу». Як я побачила, тут було застосовано кейс-аналіз. Чому це не було відзначено у методології дослідження та чому його немає у переліку методів дисертаційного дослідження?

10.2 На с. 31-32 наведено класифікацію наративів за функціональним призначенням, ідеологічною спрямованістю та емоційним забарвленням: «За функціональним призначенням:

- інформаційно-аналітичні наративи – спрямовані на інформування аудиторії про події з елементами аналізу та контекстуалізації;
- мобілізаційні наративи – спрямовані на спонукання аудиторії до певних дій чи формування певних установок;
- героїчні наративи – конструюють образи героїв та подвигів, формують зразки для наслідування;
- віктимізаційні наративи – представляють певну групу як жертву несправедливості чи агресії.

За ідеологічною спрямованістю:

- легітимізаційні наративи – спрямовані на обґрунтування певних дій, рішень чи станів речей;
- делегітимізаційні наративи – спрямовані на підрив легітимності опонента.

За емоційним забарвленням:

- нейтральні наративи – прагнуть до об'єктивності та збалансованості;
- емоційно забарвлені наративи – апелюють до емоцій аудиторії (страху, гніву, надії, гордості тощо)». Мені здається, що існує набагато більше критеріїв опису наративів, наприклад, за тематикою, спрямованістю контенту, тобто. Мені зовсім не зрозуміло, на основі чого було виділено тільки саме ці критерії та чому?

10.3 На с.49 автор пише: «Подібно до традиційних ЗМІ, телеграм-канали характеризуються: односторонньою комунікацією (від адміністратора до підписників)». Я не згодна з цим твердженням, тому що у Телеграм-месенджері, по-перше, є функція «коментаря», що вже є інтерактивним зв'язком, по-друге, було б доцільним у дисертаційному дослідженні описати комунікативний дизайн цієї платформи та її функціонал більш детальніше.

10.4 Автор на с.51 вказує, що «Telegram як джерело новин у 2022 році цей показник зріс до 60%, у 2023 – до 72%, а у 2024 році досяг 73%, що робить його

основною соціальною мережею для отримання новин, значно випереджаючи YouTube (19%)», але не наводить інформацію на 2025 рік, коли він теж здійснював своє дослідження.

10.5 На с.57 вказано, що аналіз проукраїнських та проросійських телеграм-каналів «базується на комплексі лексико-семантичних, тематичних та позиційних маркерів». Водночас автор не пояснює взагалі, чому саме ці маркери було обрано та які критерії покладено в основу цієї класифікації.

10.6 На с.58 автор пише: «До вибірки включено 8 проукраїнських телеграм-каналів, які представляють різні типи медіа та різні підходи до висвітлення кримської тематики». Я б прописала критерії відбору більш чітко. Теж саме стосується опису проросійських телеграм-каналів.

10.7 На с.63 автор вказує, що «Статистична обробка. Кількісні дані оброблено з використанням методів описової статистики (частотний аналіз, розрахунок відсотків) та порівняльного аналізу (порівняння показників між періодами та між типами каналів)». На мій погляд, речі про статистичний аналіз не йде взагалі, тому що описова статистика кількісних даних зазвичай включає розрахунок середнього значення, медіани та стандартного відхилення. Частотний аналіз та розрахунок відсотків є методами описової статистики для якісних (номінальних або порядкових) даних та застосовуються лише після їх групування в інтервали. Треба вказати, що алгоритм вибору статистичних методів для правильного порівняльного аналізу кількісних даних виглядає наступним чином: по-перше, треба перевірити розподіл на нормальність потрібно застосування тестів Шапіро-Вілка або Колмогорова-Смирнова. Потім треба обрати метод для порівняння періодів (залежні вибірки), а саме: параметричний - парний t-критерій Стюдента (якщо розподіл нормальний) або непараметричний - T-критерій Вілкоксона (якщо розподіл відмінний від нормального). Далі можна обрати метод для порівняння каналів (незалежні вибірки). Так для двох каналів: t-критерій Стюдента або U-критерій Манна-Вітні. Для трьох і більше каналів: ANOVA або критерій Краскела-Уолліса. Щоб підібрати точні критерії для вашого дослідження, треба уточнити скільки саме типів каналів ви порівнюєте (два чи більше)? Який розмір вибірки у вашому

аналізі? Чи перевіряли ви дані на нормальність розподілу? Дані статистичного аналізу в тексті дисертації відсутні. Мною було тільки знайдено (на с. 70) що до вибірки включено «16 телеграм-канали (8 проукраїнських та 8 проросійських), що представляють різні типи медіа: канали традиційних ЗМІ, канали громадянської журналістики та руху опору, офіційні канали, регіональні новинні канали».

10.8 На с.74 автор вказує, що «частотний аналіз показав, що лексеми «вода», «водопостачання», «дефіцит», «криза» входили до топ-20 найуживаніших слів у публікаціях цього періоду. Екологічна тематика також включала питання забруднення довкілля, проблеми з утилізацією відходів, стан природоохоронних територій». У мене постає питання, як його було здійснено і на яких кількісних даних базувався топ-20 найуживаніших слів? Чому не були наведені кількісні показники?

10.9 На с.75 автор підкреслює «Домінування терміну «анексія». Найбільш показовою особливістю є переважне використання терміну «анексія» для позначення подій 2014 року. Частотний аналіз показав, що співвідношення вживання «анексія» до «окупація» становило приблизно 4:1. Термін «анексія» використовувався в 78% випадків, «окупація» – у 19%, інші варіанти («захоплення», «загарбання») – у 3%.» Постає те саме питання, чому не наведено кількісних даних?

10.10 На с.77 автор декларує, що «частотний аналіз емоційно-оцінної лексики показав, що негативно забарвлені лексеми становили близько 15% від загальної кількості оцінних слів, позитивно забарвлені – 5%, нейтральні – 80%. Це свідчить про переважно інформаційний, а не агітаційний характер контенту». Мені здається, що робота тільки виграла б, якби було наведено конкретні приклади такої лексики. Теж саме стосується і прикладів на с. 78 «Стратегія делегітимізації була спрямована на підрив легітимності російського контролю над Кримом. Вона реалізувалася через: систематичне використання лапок та конструкції «так званий»; акцентування порушень міжнародного права; посилення на позицію міжнародних організацій; демонстрацію невизнання анексії світовою спільнотою».

10.11 На с.80 тільки для каналу «Кримський вітер» вказана конкретна інформація стосовно дати заснування та кількості підписників:

- ««Кримський вітер» (заснований у лютому 2022 р.) – став одним із найпопулярніших каналів, досягнувши понад 150 000 підписників;
- «АТЕШ» – канал партизанського руху;
- «Жовта стрічка» – канал руху ненасильницького опору;
- «Кримські партизани» – канал, присвячений підпільній діяльності;
- «Кримський плацдарм» – аналітичний канал з військовою тематикою.» Чому не вказані дата заснування та кількість підписників інших телеграм-каналів?

10.12 На с.82 автор зазначає, що «Лексичний рівень. Військова термінологія стала домінуючою в текстах. Найчастіше вживані лексеми включають: «удар», «знищення», «ураження», «ліквідація», «детонація», «ворог», «окупант», «партизани», «диверсія», «розвідка». Частотний аналіз показав зростання вживання мілітарної лексики більш ніж у п'ять разів порівняно з довоєнним періодом». Чому автор не наводить точних кількісних показників? Те саме зауваження відноситься і до с.91 «Частотний аналіз найуживаніших лексем виявив суттєві відмінності: Десять лексем з найвищою частотністю вживання довоєнного періоду: Крим/кримський; Влада/окупаційний; Росія/російський; Анексія; Жителі/населення; Вода/водопостачання; Права/порушення; Татари/кримськотатарський; Санкції; Проблема/криза

Десять лексем з найвищою частотністю вживання воєнного періоду: Крим/кримський; Удар/ураження; Окупант/ворог; ЗСУ/сили оборони; Знищення/ліквідація; Деокупація/звільнення; Міст/Керченський; Флот/кораблі; Партизани/опір; Вибух/детонація». Чому не вказана частотність їх вживання?

10.13 На с.91–93 автор пише: «Виявлені трансформації зумовлені комплексом взаємопов'язаних чинників». У мене постає питання: Зовнішні (контекстуальні) чинники? Де їх опис, приклади та як вони були встановлені? На чому була побудована їхня класифікація?

10.14 На с.105 автор зазначає, що «Аналіз понад публікацій проросійських телеграм-каналів кримської тематики за період 2022–2025 років виявив

систематичне застосування когнітивних, емоційних та поведінкових маніпуляцій. Цей широкий арсенал маніпулятивних стратегій підпорядковано трьом основним цілям: легітимізації анексії, формуванню позитивного образу російської влади та дискредитації української позиції». Чому тільки трьом цілям? Чи це показав контент-аналіз? Де посилання на нього? До речі, було б корисним для підвищення рівня ілюстративності та валідності даних навести результати контент-аналізу телеграм-каналів, які було досліджено, у додатках до роботи.

10.15 На с.124 автор пише, що «Зима в Криму умеет удивлять: на озере Аджиголь под Феодосией высадилось розовое облако – стая фламинго. Полторы сотни птиц раскрасили холодный пейзаж закатными красками», і вказує, що «Цей тип контенту виконує функцію естетизації окупації – перетворення політичної реальності на аполітичний «краєвид»». Мені здається, що це перебільшення ролі цієї функції - це може бути скоріше віднесено до нейтрального забарвлення.

10.16 На с.125 автор пише відносно проросійських телеграм-каналів, що «Психологічний механізм цієї тактики базується на ефекті звикання: коли воєнні події систематично подаються поруч із повсякденними новинами (погода, реклама, кримінальна хроніка), мозок починає сприймати їх як частину нормального життя. Війна втрачає статус надзвичайної події та перетворюється на «фоновий шум» – неприємний, але звичний елемент повсякденності». Я вважаю, що це не є відмінною рисою. У проукраїнських каналах я спостерігала те саме.

10.17 На с.131 автор зазначає, що «Функціональна логіка п'ятифазної моделі. Виявлена модель кризової комунікації має чітку внутрішню логіку. Перша фаза (нейтральність) дає час на формування позиції. Друга фаза (персоніфікація жертв) створює емоційний фундамент. Третя фаза (технічна деталізація) демонструє «контроль над інформацією». Четверта фаза (економічні заспокоєння) знижує практичну паніку. П'ята фаза (політизація) каналізує емоції у «правильному» напрямку – ненависть до ворога та підтримку «відповідних заходів». Але автор не надає ніяких пояснень стосовно вибору саме цієї моделі,

чому саме ця модель була використана у дослідженні. Необхідно зазначити, що кризові комунікації — це система взаємодії організації чи влади з громадськістю та медіа під час надзвичайних ситуацій. Основні моделі та їх класифікація базуються на ступені прозорості, характері реагування (реактивні чи проактивні) та ступені відповідальності за кризу. Основні теоретичні моделі кризових комунікацій охоплюють наступні теорії:

- Ситуаційна теорія кризових комунікацій (SCCT — Situational Crisis Communication Theory): Розроблена Т. Кумбсом, вона пов'язує тип кризи з вибором стратегії реагування залежно від рівня відповідальності, яку приписує організації громадськість.
- Модель прийняття рішень у кризі (CDIM): Фокусується на швидкому зборі інформації, оцінці ризиків та наданні населенню чи працівникам чітких інструкцій щодо захисту.
- Гібридна / Цифрова модель: Поєднує класичні етичні принципи інформування з миттєвим реагуванням у соціальних мережах та протидією дезінформації.
- Проактивна модель управління смислами: Перехід від пасивного виправдання до прогнозування загроз і керування інформаційним полем ще до ескалації кризи (Киричок, 2026).

Автор не надає жодних пояснень стосовно вибору п'ятифазної моделі та мотивів її застосування.

10.18 На с.147 автор підкреслює, що «Цей плюралізм проявляється в різних стилях (офіційний vs народний vs етнічний), різних тональностях (нейтрально-інформативна vs іронічна vs емоційно-мобілізаційна), різних фокусах уваги (військова хроніка vs правозахист vs культурна ідентичність)». Але я вважаю, що визначення стилів потребує теж пояснення.

10.19 Окремо зазначимо поодинокі редакційно-технічні неточності та похибки академічного стилю рукопису дослідження. Зокрема, у змісті с.199 автор вказує Х Арендт, а на с. 181 Ганною Арендт. На с.27 фіксуємо тавтологію «Як зазначає дослідження дослідниця Олександра Симонова, «Кримський міст набув нової значущості після атак».

Водночас зазначені зауваження мають виключно рекомендаційний і дискусійний характер, стосуються переважно напрямів подальшої розробки теми і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

11. Загальний висновок. Наукова робота Семченка Віталія Олеговича є оригінальним і самостійним дослідженням. У ній висвітлено науково обґрунтовані положення, робота містить новизну висновків і має практичну цінність. Дисертаційна робота характеризується також належним науковим рівнем, а її змістовна структура та результати дослідження дають підстави вважати заявлену тему достатньо розкритою.

Дисертація Семченка Віталія Олеговича на тему «Кримське питання в телеграм-каналах: трансформація маніпулятивних наративів» відповідає усім вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ №341 від 21.03.2022), а Семченко Віталій Олегович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 06 «Журналістика» спеціальності 061 «Журналістика».

Офіційний опонент

Доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри соціології і публічного управління
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»

Олена ГОРОШКО

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 10:37:39 08.08.2026

Назва файлу з підписом: Відгук_офіційного-опонента_Горошко.pdf.asice
Розмір файлу з підписом: 279.5 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Відгук_офіційного-опонента_Горошко.pdf
Розмір файлу без підпису: 296.4 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Горошко Олена Ігорівна

П.І.Б.: Горошко Олена Ігорівна

Країна: Україна

РНОКПП: 2383017182

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 11:37:32 08.08.2026

Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг

Серійний номер: 382367105294AF9704000000CF471B004BA8AF04

Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Кваліфікований

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2026.07.08 13:00

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна,
доктору філософських наук, професору
Лідії СТАРОДУБЦЕВІЙ
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора наук із соціальних комунікацій, професора,
декана філологічного факультету, професора кафедри журналістики ДВНЗ
«Ужгородський національний університет»**

Бідзілі Юрія Михайловича

на дисертацію Семченка Віталія Олеговича

**«Кримське питання в телеграм-каналах: трансформація маніпулятивних
наративів», подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії з
галузі знань 06 Журналістика зі спеціальності 061 Журналістика**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Тема наукової роботи Віталія Олеговича Семченка «Кримське питання в телеграм-каналах: трансформація маніпулятивних наративів» є актуальною, суспільно значущою та своєчасною як з огляду на сучасний стан розвитку соціальних комунікацій, так і в контексті забезпечення інформаційної безпеки України в умовах триваючої російсько-української війни.

Актуальність обраної проблематики обумовлена стрімким зростанням ролі цифрових платформ, насамперед Telegram, у процесах формування суспільної думки, конструювання політичних смислів, поширення маніпулятивних повідомлень та реалізації інформаційно-психологічних операцій. Дисертант переконливо визначає потребу в дослідженні трансформації маніпулятивних наративів саме щодо кримської тематики, яка після тимчасової окупації Автономної Республіки Крим російською федерацією стала одним із ключових напрямів інформаційного протистояння. В умовах повномасштабної війни кримське питання набуло не лише політичного, а й військового, дипломатичного, правового та комунікаційного вимірів, що закономірно актуалізує необхідність комплексного аналізу медійного висвітлення цієї проблематики.

Вдалим видається вибір саме телеграм-каналів як емпіричного об'єкта дослідження, бо на відміну від традиційних медіа, Telegram характеризується мінімальним рівнем редакційної модерації, високою стрімкістю розповсюдження інформації, значним впливом на порядок денний та активним використанням як державними, так і недержавними суб'єктами інформаційного впливу. Саме тому дослідження механізмів функціонування маніпулятивних наративів у цьому середовищі має не лише теоретичне, а й важливе утилітарне значення для розвитку сучасної журналістики, медіабезпеки та стратегічних комунікацій.

Слід позитивно оцінити міждисциплінарний характер дослідження, яке поєднує підходи журналістикознавства, теорії соціальних комунікацій, критичного дискурс-аналізу, наратології, медіалінгвістики, інформаційної безпеки та цифрових медіадосліджень. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям розвитку науки та дозволяє комплексно осмислити феномен інформаційного протистояння у цифровому середовищі.

Водночас варто зазначити, що у вступі дисертації обґрунтування актуальності теми переважно спирається на суспільно-політичні обставини та практичну значущість дослідження. Наукова актуальність проблеми могла б бути аргументована більш ґрунтовно через чітке окреслення існуючих лакун у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, критичний аналіз уже виконаних досліджень та визначення тих аспектів, які залишалися недостатньо розробленими саме у сфері дослідження Telegram як окремого типу цифрових медіа. Такий підхід зробив би аргументацію вибору теми ще більш переконливою.

Загалом обрання теми дисертації є достатньо обґрунтованим, відповідає сучасним викликам розвитку журналістики та соціальних комунікацій, пріоритетним напрямам досліджень у сфері інформаційної безпеки України та має безперечне наукове й практичне значення. Обрана проблематика є актуальною для сучасної комунікативістики та відповідає спеціальності 061 Журналістика.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків у дисертації.
За формально-змістовими ознаками, за архітектонікою взагалі наукова розвідка

Віталія Олеговича Семченка вирізняється логічною структурою, цілісністю викладу матеріалу та загалом відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 061 Журналістика. Методично вибудована структура дослідження забезпечує чітке поступове розкриття означеної наукової проблеми: від теоретико-методологічного осмислення феномену маніпулятивних наративів до їх емпіричного аналізу в українському сегменті Telegram та узагальнення отриманих результатів.

Архітектоніка дисертації заразом є внутрішньо логічною. Вступ містить необхідні структурні компоненти, автор належним чином визначив мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення роботи. Основна частина наукової розвідки складається з п'ятих взаємопов'язаних розділів, кожен із яких виконує окрему функцію у досягненні загальної мети дослідження. Завершують роботу цілком аргументовані висновки, список використаних джерел та додатки, що відповідає усталеній структурі дисертаційних досліджень такого типу. Виокремлені шість завдань цілком впливають із мети, яку окреслює науковець у своєму дослідженні (див. с. 16–17) та узгоджуються зі структурою розділів.

Достатньо високий ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків у дисертації досягаються автором завдяки методологічно чіткій побудові та логічно структурованій композиції розділів аналізованого дослідження. Так, перший розділ має концептуально-теоретичний характер і присвячений аналізу сучасних підходів щодо вивчення маніпулятивних наративів, особливостей функціонування Telegram як комунікаційної платформи та методологічних засад дослідження. У чотирьох підрозділах цього розділу дисертант демонструє достатній рівень обізнаності з сучасною українською та зарубіжною науковою літературою. Дослідник розглядає історичний контекст та сучасне розуміння кримського питання (с. 20 – 29), наратив як своєрідну категорію медіадосліджень (с. 29 – 40), осмислює науково-теоретичні підходи до маніпуляції в медіапросторі (с. 40 – 48), прагнучи сформулювати цілісну теоретичну основу для подальшого дослідження й адекватного розуміння маніпулятивних наративів і осмислення специфіки функціонування Telegram як медіаплатформи (с. 49 – 54).

З точки зору методології та емпіричної бази дослідження другий розділ є визначальним у структурі дисертації, позаяк містить обґрунтування критеріїв відбору та класифікації телеграм-каналів (с. 56–62), методів аналізу контенту (с. 62–66), періодизації дослідження (с. 66), емпіричної бази та корпусу розвідки (с. 67–69). Дещо слабшим видається підрозділ 2.5, присвячений валідності та надійності дослідження. Заявлені автором механізми забезпечення валідності й надійності – тріангуляція методів і джерел, експертна валідація, подвійне кодування та перевірка альтернативних інтерпретацій – недостатньо конкретизовані щодо процедур їх реалізації та мають декларативний характер. Зокрема, не наведено показників міжкодерної узгодженості та не розкрито параметрів експертної валідації. Це дещо послаблює можливість оцінити відтворюваність і надійність отриманих результатів.

Третій розділ логічно продовжує попередній, оскільки присвячений еволюції наративів про Крим в українських телеграм-каналах. Така структура дозволяє простежити трансформацію досліджуваного явища в часовій динаміці та забезпечує завершеність авторської концепції. Заслуговує похвали прагнення автора поєднати теоретичний аналіз із ґрунтовним емпіричним матеріалом, що загалом забезпечує комплексний характер дослідження. Це дає змогу сприймати наукову розвідку В. Семченка цілісно, без ознак механічної компіляції окремих теоретичних положень і з достатньо високим рівнем авторської аналітичної роботи.

Четвертий розділ має чітку аналітичну структуру й безпосередньо відповідає одному з ключових завдань дисертації – виявленню та класифікації маніпулятивних стратегій у проукраїнських і проросійських Telegram-каналах. Автор послідовно аналізує стратегії проросійського та проукраїнського дискурсу, доповнюючи їх розглядом проблемних аспектів останнього (с. 105–166). Наукові положення розділу загалом обґрунтовані емпіричним матеріалом та конкретними прикладами медіатекстів. Водночас мусимо зауважити – окремі узагальнення мають виразно інтерпретаційний характер, тому їх доказовість могла б бути посилена кількісними показниками частотності та порівняльної поширеності виокремлених стратегій, подібно до того, як автор представив це у таблицях щодо

кількісного аналізу структури публікацій (с. 90) та аналізу їх емоційного забарвлення (с. 91).

П'ятий розділ логічно розвиває результати четвертого, переводячи аналіз маніпулятивних практик у площину журналістської етики. Його структура охоплює теоретичні засади, етичні виміри проросійського та проукраїнського дискурсів, типологію порушень, етичні дилеми, питання відповідальності та реінтеграції Криму. Висновки розділу мають методичний зв'язок із попереднім емпіричним аналізом. Зокрема, систематизовано типи етичних порушень проросійського дискурсу та диференційовано відповідальність різних типів Telegram-каналів. Практичні рекомендації п'ятого розділу є одним із найбільш утилітарних результатів роботи, бо вони диференційовані залежно від типу каналу та стосуються безпеки джерел, верифікації інформації, пропорційності ризиків, розвитку механізмів саморегулювання Telegram-журналістики тощо (с. 199–201). Однак, частина рекомендацій, за нашими спостереженнями, має нормативно-пропозиційний характер і не завжди безпосередньо впливає з процедурно перевірених результатів емпіричного дослідження. Через це вважаємо, що обґрунтованість і практична спрямованість положень п'ятого розділу могли б бути посилені зверненням автора до досвіду діяльності Комісії з журналістської етики України як ключового інституту саморегулювання журналістської професії. Зокрема, доцільним видається аналіз практики КЖЕ щодо розгляду скарг, застосування Кодексу етики українського журналіста та вироблення рекомендацій у ситуаціях, пов'язаних із маніпулятивним контентом, поширенням недостовірної інформації та роботою медіа в умовах війни. Такий аналіз дав би змогу співвіднести запропоновані автором моделі саморегулювання Telegram-журналістики з уже наявними українськими механізмами професійної відповідальності.

Загалом наукові положення, висновки та рекомендації всіх розділів є логічно пов'язаними з метою, завданнями та емпіричною базою дисертації. Їх обґрунтованість можна оцінити позитивно, хоча окремі теоретичні узагальнення та практичні рекомендації потребують чіткішого розмежування між безпосередньо встановленими емпіричними фактами та авторськими

інтерпретаціями й нормативними пропозиціями. Привертає увагу певна нерівномірність структурного навантаження між окремими розділами. Перший розділ місцями має надмірно описовий характер, тоді як окремі теоретичні положення могли бути викладені компактніше і без втрати наукової цінності. Тоді б результати власного аналізу автора могли б мати ще ширшу інтерпретацію та глибше теоретичне узагальнення. Подеколи підрозділи містять повторення окремих положень щодо природи інформаційних маніпуляцій, особливостей Telegram та характеристик наративів, що трохи знижує компактність викладу матеріалу. Доцільним було б уникати дублювання в поясненнях окремих дефініцій, а перенести акцент на їх подальшу аналітичну інтерпретацію.

Крім того, у процесі викладу емпіричних результатів автор переважно концентрується на констатації виявлених тенденцій, тоді як їх порівняння з результатами аналогічних міжнародних досліджень могло б посилити аналітичну складову роботи та розширити можливості інтерпретації отриманих результатів. Щодо оформлення дисертації, то загалом вона відповідає чинним нормативним вимогам. Робота характеризується єдиним академічним стилем викладу, чіткою структуризацією матеріалу, належним оформленням таблиць у тексті розвідки та бібліографічного апарату. Мова дисертації є науковою, термінологічно послідовною та достатньо точною. Водночас у тексті трапляються окремі стилістичні повтори й деякі надмірно об'ємні абзаци, які могли б бути редакційно вдосконалені без зміни змісту дослідження.

Попри деякі зауваження, загальне змістове наповнення дисертації свідчить про завершений характер проведеного наукового дослідження та достатньо високий ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків. Робота має внутрішню логіку, відзначається композиційною цілісністю, стрункістю й достатнім рівнем аргументованості основних положень і відповідає вимогам, що висуваються до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 061 Журналістика.

Наукова новизна результатів дослідження не викликає жодних сумнівів і цілком відповідає вимогам до дисертації на здобуття ступеня доктора філософії за вказаною спеціальністю. Попри те, що автор достатньо скромно означив

новизну своєї наукової розвідки, привертають увагу важливі й достатньо слабо розроблені аспекти кримського питання у вітчизняному журналістикознавстві. На нашу думку, найважливішою деталлю наукової новизни аналізованої дисертації є комплексна реконструкція трансформації наративів про Крим у Telegram-дискурсі упродовж 2014–2025 рр., а також виявлення специфіки їх функціонування в умовах ескалації російсько-української війни. Іншим, не менш важливим та новочасним, результатом є розроблення критеріїв диференціації проукраїнських і проросійських Telegram-каналів за лексико-семантичними та дискурсивними маркерами, а також типологізація маніпулятивних стратегій обох типів дискурсу. Автором удосконалено методологічний інструментарій дослідження цифрового медіадискурсу шляхом адаптації критичного дискурс-аналізу та його поєднання з кількісними й якісними методами контент-аналізу, лексико-семантичним і компаративним аналізом. Науково цінним результатом є запропонована автором систематизація основних маніпулятивних наративів, що використовуються під час висвітлення кримської тематики в телеграм-каналах. Такий підхід дозволяє розглядати інформаційний простір не як сукупність окремих повідомлень, а як цілісну систему взаємопов'язаних комунікативних практик, що мають спільну стратегічну спрямованість.

Окремим елементом новизни є систематизація етичних дилем Telegram-журналістики в умовах війни та розроблення практичних рекомендацій щодо верифікації інформації, захисту джерел, відповідальності за поширення контенту й саморегулювання цифрових медіа. Загалом наукова новизна роботи полягає у поєднанні наративного, дискурсивного, маніпулятивного та етичного вимірів дослідження кримської проблематики в сучасному Telegram-середовищі. Цікавим практично орієнтованим елементом новизни є пропозиції автора щодо редакційної політики Telegram-каналів, маркування контенту, механізмів виправлення помилок, цифрової безпеки та можливих галузевих стандартів, що беззаперечно дотичне як до практики діяльності Комісії з журналістської етики, використання Кодексу етики українського журналіста під час війни, так і до оновлення стратегії інформаційної безпеки держави в кризових умовах.

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Прикладне значення дисертації Віталія Семченка є вагомим та беззаперечним і полягає в можливості застосування її результатів у різних сферах. Автор і сам достатньо добре окреслює можливість використання результатів дослідження в діяльності державних органів для оптимізації інформаційної політики щодо тимчасово окупованих територій, у роботі редакцій медіа для вдосконалення стандартів висвітлення кримської тематики, у системі медіаосвіти для формування критичного мислення аудиторії та в міжнародній медіадипломатії для протидії російській пропаганді (див. с. 4–5). Одночасно, на нашу думку, матеріали дослідження можуть бути використані ширше, не лише в роботі медіа, в науково-практичній журналістиці, соціальній комунікативістиці, але й у роботі державних органів, урядових структур та політиків в контексті протидії дезінформації, виробленні нової стратегії інформаційної безпеки держави в умовах цифрового середовища та війни.

Повнота викладених наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Результати дослідження, викладені в дисертації, а почасти й елементи наукової концепції роботи апробовані в трьох наукових публікаціях В.О. Семченка. Зокрема, дисертант у своїх статтях аналізує лексичні конструкції маніпулятивних текстів у Telegram-каналах воєнного часу, розглядає етичні дилеми журналістської відповідальності в часи війни (на прикладі висвітлення кримської тематики у 2022–2024 рр.), простежує трансформацію наративів українських телеграм-каналів про Крим і доходить висновку про зміщення інформаційних акцентів від локальної проблематики до воєнізованого дискурсу. Аналіз наукових праць доводить, що оприлюднені наукові статті Віталія Семченка репрезентують ключові аспекти дисертаційної роботи й дають загальне розуміння наукової гіпотези та концепції науковця. Таким чином можемо висновкувати, що результати дисертації пройшли достатню апробацію та оприлюднення.

Дотримання принципів академічної доброчесності. У дисертаційній роботі В.О. Семченка спостерігаємо дотримання принципів академічної доброчесності. На титульній сторінці дисертант засвідчує, що робота містить

результати власних досліджень, а використання ідей, результатів і текстів інших авторів супроводжується відповідними посиланнями на джерела (с. 1). Текст дисертації демонструє систематичне використання бібліографічних покликань при залученні наукових концепцій, нормативно-правових документів, аналітичних матеріалів та емпіричних джерел. Зокрема, у теоретичній частині автор покликається на праці У. Фішера, Р. Ентмана, Т. ван Дейка, Т. ван Леувена, Г. Арендт та ін. дослідників, чітко співвідносячи запозичені теоретичні положення із власними дослідницькими завданнями. Позитивною ознакою академічної відповідальності є також детальний опис процедур забезпечення надійності дослідження. Автор зазначає, що методологічні рішення документувалися, використовувалися стандартизовані кодувальні листи, частина матеріалу проходила подвійне незалежне кодування, а також зберігався «аудиторський слід» первинних матеріалів і проміжних результатів (с. 68 – 69).

Важливо, що автор розглядає окремо етичні аспекти роботи з емпіричним матеріалом. Як бачимо, аналізувався лише публічно доступний контент, при цитуванні матеріалів каналів руху опору враховувалися потенційні ризики для авторів, а аналіз декларується як об'єктивний незалежно від власної позиції дослідника щодо статусу Криму (с. 68 – 70).

Водночас мусимо зауважити, що у самій дисертації не наведено окремого документа або кількісного показника перевірки тексту на академічний плагіат. Тому, оцінюючи саме текст роботи, можна констатувати належне цитування та атрибуцію використаних джерел, однак остаточний висновок про відсутність академічного плагіату доцільно робити з урахуванням офіційної довідки (висновку) про результати перевірки дисертації на текстові збіги та запозичення. Проте це зауваження має процедурний, а не змістовий характер.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Віталія Олеговича Семченка «Кримське питання в телеграм-каналах: трансформація маніпулятивних наративів» відповідає спеціальності 061 Журналістика і вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, а також

пунктам 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Дисертація складається з анотації (українською та англійською мовами), вступу, п'яти розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг наукової роботи з додатками складає 235 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 206 сторінках (10,46 авторського аркуша). Повний список використаних джерел містить 331 найменування, з яких 166 – наукові, 165 – практичні. Оформлення дисертації загалом відповідає вимогам, встановленим чинним законодавством. Аналіз тексту дисертаційної роботи свідчить про дотримання автором принципів академічної доброчесності, як це й регламентують чинні документи Міністерства освіти та науки та Кабінету Міністрів України.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи дисертацію, необхідно відзначити, що вона містить окремі дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації під час захисту:

1. Видається дещо спірним категоричне розмежування маніпуляції як «сутності» проросійського та як «засобу» проукраїнського дискурсу. Автор стверджує, що проросійський дискурс без маніпуляції «розпадається», тоді як проукраїнський може існувати без маніпуляції, оскільки ґрунтується на реальних фактах (с. 177–178; с. 198–199). Це положення є концептуально цікавим, однак потребує подальшої теоретичної операціоналізації, бо не зовсім зрозуміло, де саме проходить межа між маніпулятивною формою подачі, переконуванням, мобілізаційною комунікацією, фреймінгом та власне маніпуляцією? Сам автор наводить приклади емоційного забарвлення, іронії, селективності та замовчування в проукраїнських каналах (див. с. 178), що свідчить про складність проведення цієї межі.

2. Окремі положення підрозділу 2.5 «Валідність та надійність дослідження» потребують більшої методологічної конкретизації. Дисертант декларує застосування тріангуляції методів і джерел, експертної валідації, подвійного кодування, перевірки альтернативних інтерпретацій та аудиторського

слід, однак не в усіх випадках наводить процедурні та кількісні параметри їх реалізації. Зокрема, залишається незрозумілим склад експертів, залучених до валідації, кількість та частка матеріалу, підданого подвійному кодуванню, показник міжкодерної узгодженості, а також процедуру формування й перевірки альтернативних інтерпретацій. Формулювання про дотримання «наукової об'єктивності» також видається недостатнім без опису конкретних процедур контролю дослідницького упередження. Крім того, вважаємо дискусійним віднесення «публічності даних» до етичних принципів, оскільки це передусім характеристика джерельної бази. Натомість етичні аспекти роботи з публічним контентом, особливо матеріалами каналів руху опору, потребували б окремого опису принципів деідентифікації, оцінювання ризиків та захисту потенційно вразливих джерел. Загалом методологічний апарат, заявлений автором, є достатньо широким, проте механізми його верифікації в тексті дисертації представлені переважно декларативно.

3. Дещо спірним видається використання автором терміносполуки «плетіння слів» для характеристики відповідного комунікативного явища (с. 107). З огляду на українську наукову традицію, починаючи від Д. Чижевського, та усталене метафорично-термінологічне значення конструкції «плетиво слівес» видається більш доцільним для характеристики стилю аналізованих матеріалів. На відміну від буквального «плетіння слів», «плетиво слівес» актуалізує не механічне поєднання лексичних одиниць, а складну, орнаментальну, взаємопов'язану організацію мовлення, у якій окремі словесні елементи формують цілісний смисловий та риторичний конструкт. Такий вибір є особливо доречним у дослідженні сучасного інформаційного дискурсу, коли йдеться не про елементарне нагромадження слів, а про конструювання взаємопов'язаних наративів, повторюваних формул, оцінок та смислових моделей.

4. Потребує додаткового обґрунтування категоричність тези про відсутність етичного вибору у проросійських каналах. Автор пише, що в межах системи «правда не є опцією» і що проросійські канали функціонують у просторі системного порушення (с. 180–181). Як емпіричний аргумент наведено синхронну реакцію «ForPost», «ЧП/Симферополь» та «Аксьонов Z» на удар по

штабу Чорноморського флоту 20 вересня 2023 року (с. 180). Однак для остаточного доведення системності такої координації було б дуже бажаним ширше застосування мережевого або статистичного аналізу синхронності публікацій, а не лише якісної інтерпретації окремих кейсів.

5. Дискусійним, на нашу думку, є дещо механічне перенесення концепції Г. Арендт про «банальність зла» на авторів проросійських телеграм-каналів, оскільки політична концепція Ганни Арендт зосереджена на ширшому аналізі природи тоталітаризму, сутності влади, свободи та активного людського життя (*Vita Activa*). Тоталітаризм, згідно з концепцією дослідниці, є абсолютно новою формою диктатури, яка знищує межу між державним і приватним через використання пропаганди, терору та ізоляції людей. Сам автор обережно застерігає, що достовірно знати мотивацію конкретних авторів неможливо, однак далі використовує концепцію Арендт для характеристики їхньої відповідальності (с. 181–182). Тут доцільно було б чіткіше розмежувати емпірично встановлену поведінку комунікаторів та реконструкцію їхньої мотивації, оскільки друга не завжди може бути достовірно встановлена лише за характером медіатексту, навіть засобами психолінгвістики.

6. Вимагає деяких уточнень репрезентативність емпіричної бази, до якої ще апелюватимемо під іншим кутом зору в пунктах 10 та 11. Так, за твердженням дисертанта, робота спирається на понад 2000 публікацій 20 телеграм-каналів, що є значним масивом матеріалу, однак сам принцип цілеспрямованої вибірки за «чіткою ідеологічною позицією» може потенційно посилювати ефект попередньої класифікації досліджуваного матеріалу. Тому перспективним було б, на нашу думку, доповнити дослідження аналізом каналів із гібридною, невизначеною або ситуативною позицією, що дало б змогу перевірити стійкість запропонованої типології.

7. Було б доцільно уточнити співвідношення хронологічних рамок дослідження, бо у різних частинах роботи фігурують 2014–2025 роки як загальні рамки проблематики та 2019–2025 роки як безпосередній емпіричний період. У загальному це пояснено в роботі, однак формулювання окремих положень подеколи створюють враження, що весь період 2014–2025 років досліджено на

основі корпусу Telegram-публікацій. У прикінцевій частині доречно було б чіткіше провести межу між ретроспективним теоретико-історичним аналізом 2014–2018 рр. і безпосереднім емпіричним аналіз 2019–2025 рр.

8. Окремі висновки дисертанта мають характер, близький до причинно-наслідкових тверджень, хоча дизайн дослідження переважно дискурсивно-аналітичний. До прикладу, автор пов'язує трансформацію медіадискурсу безпосередньо з повномасштабним вторгненням як «точкою біфуркації» (с. 202–203). Ця інтерпретаційна модель може бути достатньо переконлива, проте формулювання «докорінно трансформувало» бажано було б супроводжувати чіткішим розмежуванням кореляції, хронологічної відповідності та доведеного причинного впливу.

9. Дискусійним видається питання повноти практичного обґрунтування рекомендацій, запропонованих у п'ятому розділі, з огляду на недостатнє врахування в ньому вітчизняного досвіду професійного саморегулювання, зокрема практики діяльності Комісії з журналістської етики та застосування Кодексу етики українського журналіста.

10. Було б дуже бажаним роз'яснення дисертанта щодо репрезентативності та верифікованості емпіричного корпусу дослідження, бо із заявлених автором у вступі понад 2000 проаналізованих матеріалів у списку джерел наведено лише 165 практичних джерел. Така кількісна невідповідність сама по собі абсолютно не є методологічною помилкою, однак потребує чіткішого пояснення принципів формування й документування емпіричного корпусу, критеріїв відбору матеріалів і можливості їх ідентифікації та перевірки.

11. Дискусійним, на наш погляд, також є питання визначення обсягу емпіричного корпусу дослідження. В анотації зазначено, що він становить понад 1000 публікацій 20 Telegram-каналів за 2019–2025 рр., тоді як у вступі обсяг загального корпусу визначено як понад 2000 публікацій за той самий період. Необхідним видається чітке розмежування понять «загальний корпус» та «емпіричний корпус» і пояснення співвідношення наведених кількісних показників.

Разом з тим, зазначені зауваження не знижують загальної наукової цінності дисертації, а радше окреслюють напрями подальшого розвитку запропонованої автором концепції, що у свою чергу ще раз підкреслює актуальність аналізованого дослідження.

Загальний висновок. Дисертація Віталія Олеговича Семченка «Кримське питання в телеграм-каналах: трансформація маніпулятивних наративів» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому комплексно розглянуто трансформацію медіанаративів про Крим у цифровому інформаційному середовищі. Наукову цінність роботи визначає насамперед поєднання теоретичного, методологічного, емпіричного та етичного рівнів аналізу. Дисертація є актуальною, містить наукову новизну, демонструє практичне значення отриманих результатів для спеціальності 061 Журналістика, характеризується обґрунтованістю і аргументованістю практичних рекомендацій та висновків. Наукова розвідка відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ від 21.03.2022 р. № 341, від 19.05.2023 р. № 502, від 03.05.2024 р. № 507), а її автор – Семченко Віталій Олегович – заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 06 Журналістика за спеціальністю 061 Журналістика.

Офіційний опонент
доктор наук із соціальних комунікацій,
професор, декан філологічного факультету,
професор кафедри журналістики ДВНЗ
«Ужгородський національний університет»

Юрій БІДЗІЛЯ

БІДЗІЛЯ ЮРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

Результат перевірки підпису	Підпис вірний
П.І.Б.	БІДЗІЛЯ ЮРІЙ МИХАЙЛОВИЧ
РНОКПП	2406302478
Організація (установа)	ФІЗИЧНА ОСОБА
Код ЄДРПОУ	
Посада	
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для даних від Надавача)	02:57:10 11.08.2026
Сертифікат виданий	КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер	5E984D526F82F38F04000000C70D1802942E6707
Тип носія особистого ключа	Захищений
Алгоритм підпису	dstu4145
Тип підпису	Кваліфікований
Формат підпису	CAdES-T
Сертифікат	Кваліфікований